

بررسی و تحلیل قلعه سلاسل شوستر

محمود فوادی

کارشناس ارشد باستان شناسی

سرشناسه	:	فوادى، محمود، ۱۳۵۳ -
عنوان و پديدار	:	بررسى و تحليل قلعه سلاسل شوشتر / محمود فوادى.
مشخصات نشر	:	اهواز: نشر قهوه، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهرى	:	۱۶۰ ص.: مصور؛ ۲۱/۵ × ۱۴/۵ س.م.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۹۸۵-۱۹-۸
وضعيت فهرست نويسى	:	فيا
يادداشت	:	کتابنامه
موضوع	:	قلعه سلاسل (شوشتر)
موضوع	:	شوشتر
موضوع	:	شوشتر -- آثار تاريخى
رده بندى نگره	:	۱۳۹۷ ف ۶۲ و / ۲۰۹۷ DSR
رده بندى ديوى	:	۹۵۵/۵۳۴۶
شماره کتابشناسى ملي	:	۵۲۱۴۹۵۱

محمود فوادى

بررسى و تحليل قلعه سلاسل شوشتر

نشر قهوه

چاپ اول/ ۱۳۹۷ ه.ش

تيراژ: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۸۵-۱۹-۸

قيمت: ۱۸۰.۰۰۰ ريال

آدرس: اهواز-کوى معين زاده - خيابان لادن ۴ - مجتمع امام جعفر صادق (ع) - واحد ۱

تلفن همراه: ۰۹۱۶۹۱۰۲۶۹۴

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۷
فصل اول: بررسی وضعیت اقلیمی و جغرافیایی شهرستان شوشتر همراه با معرفی وضعیت کنونی مجموعه ساختارهای قلعه سلاسل	
موقعیت جغرافیایی شهرستان شوشتر.....	۹
توپوگرافی.....	۱۰
اقلیم.....	۱۰
دمای هوا.....	۱۱
رطوبت هوا.....	۱۲
بارندگی.....	۱۲
باد.....	۱۲
رودخانه.....	۱۳
زمین شناسی شوشتر.....	۱۴
پوشش گیاهی.....	۱۵
پوشش جانوری.....	۱۶

۱۷..... شهرستان شوشتر

۱۷..... وجه تسمیه

۱۹..... خلاصه ای از شوشتر در گذر تاریخ

۲۲..... موقعیت و وضعیت کنونی قلعه سلاسل شوشتر

۲۳..... بهر داریون

۲۴..... خندق

۲۵..... برج و بارو قلعه

۲۵..... تراس فوقانی موقوف به عمدت حاکم

۲۶..... شواهدون‌ها

۲۷..... کت‌ها

۲۷..... حوض و تنبوشه‌های سفالی

۲۷..... سربازخانه و سایر تاسیسات و ابنیه

فصل دوم: بررسی مدارک تاریخی قلعه سلاسل

۲۹..... وجه تسمیه قلعه سلاسل

۳۲..... مروری بر آرا و عقاید محققین و مورخین راجع قلعه سلاسل

۳۵..... قلعه سلاسل: حوادث و رویدادها

دوره‌های تجدید و ویرانی قلعه سلاسل بعد از اسلام براساس گزارشات محققین و مورخین..... ۴۰

فصل سوم: خلاصه ای از پژوهشهای باستان شناسی قلعه سلاسل

ساماندهی و پاکسازی..... ۴۳

بررسی سلعی محوطه..... ۴۴

نقشه برداری و شبکه بندی قلعه..... ۴۴

گمانه زنی‌ها..... ۴۵

گمانه: T.T.۱..... ۴۵

گمانه لایه نگاری T.T.A..... ۴۶

کاوش در قلعه سلاسل (کارگسهای ۱ و ۲)..... ۴۶

فصل چهارم: بررسی و تطبیق مدارک تاریخی با شواهد باستان شناسی

قدمت واقعی قلعه سلاسل..... ۵۱

روند ساخت و سازها در قلعه سلاسل..... ۵۴

بنای معروف به کوشک..... ۵۷

شوادون‌ها..... ۵۹

نهر داریون..... ۶۱

راهروهای قلعه و اتاقهای جنب آن (اعم از پلکان‌دار و سنگ فرش)..... ۶۳

۶۴ ..... قورخانه (انبار مهمات)

۶۵ ..... اصطبل

۶۷ ..... حوضچه‌ها

۶۷ ..... دروازه‌های قلعه

۶۸ ..... پل‌های قلعه

۶۸ ..... خندق

۶۹ ..... برج و بارو

۶۹ ..... یافته‌های منقور

فصل بنجم: نتیجه گیری

۷۱ ..... نتیجه گیری

۷۵ ..... فهرست منابع

مقدمه

علم پیدایش شهرها و روستاها در ایران، متعدد، متغیر و متفاوت است، اما شهرها به صورتی که پیدا شده‌اند، هسته‌ی مرکزی آنها را نخست قلعه‌ها شکل می‌دادند (ذکاء، ۱۳۷۴). دژ یا ارگ از مهم‌ترین عناصر تشکیل دهنده‌ی هسته‌ی اولیه‌ی هر شهر بود و شهر شوشتر نیز به واسطه‌ی برخوردار بودن از اهمیت و موقعیت استراتژیک، از این امر مستثنی نبوده است. این شهر دارای دیوار دفاعی بوده و همانند بسیاری از شهرهای باستانی ایران، که داشت که بوسیله‌ی عوامل دفاعی مصنوعی و یا طبیعی چون حصار خندق، رودخانه محافظت می‌شد. قلعه‌ی سلاسل، که دژ شهر شوشتر، محل استقرار حاکم شهر و منطقه بوده و همچنین به دلیل واقع شدن در مسیر رودخانه کارون، بر تقسیم آب نیز نظارت داشت. از لحاظ سوق‌الجیشی، این دژ در مرتفع‌ترین نقطه‌ی شهر و بر روی بستری صخره‌ای و مشرف بر شهر و رودخانه‌ی کارون واقع شده است. براساس منابع تاریخی، در رأس قلعه‌ی سلاسل کوشکی قرار داشت، همچنین دارای بخش‌های متعددی مانند حیاط‌های مفصل و متعدد، سربازخانه، طویله‌ها، حمام‌ها، شبستان‌ها، برج‌ها، باغچه‌ها، نقاره‌خانه‌ها، حرم‌خانه، آشپزخانه، قاپی‌های متعدد، حوض‌های

بزرگ، حصار و خندق بوده که هم اکنون بیشتر آنها ویران و برهم ریخته شده است. این قلعه تا سده‌ی اخیر پابرجا، ولی بنا به دلایلی مورد تخریب قرار گرفت (اقتداری، ۱۳۷۵). در دهه‌ی هشتاد شمسی، این قلعه مورد بررسی، تعیین حریم و بخش بزرگی از فضاهای آن از جمله کوشک، شوادون و سربازخانه و.... مورد خاکبرداری قرار گرفت (درخشی، ۱۳۸۰: رهبر ۱۳۸۷). قلعه‌ی سلاسل از هنگام آغاز کاوش‌های باستان‌شناختی در دست مرمت است. بر مبنای شواهد باستان‌شناختی، قدمت قلعه‌ی سلاسل به دوران تاریخی می‌رسد و از آن تاریخ، بی‌وقفه تا دوران ساسانی مرمت و استفاده قرار گرفته است که شواهد استقرار و داده‌های باستان‌شناختی گواه بر این امر است. از لحاظ تاریخی، مهم‌ترین حادثه و رویداد مرتبط با شهر شوشتر و قلعه‌ی سلاسل، هجوم لشکریان اسلام برای فتح آن به سال ۶۴۱ (ه. ق. ۲۰) به سرداری هرمزان ساسانی بود که چند سال در برابر لشکر اسلام مقاومت کرد و در نهایت تسلیم شد.

در کل این پایان‌نامه غیر از کلیات تحقیق در پنج فصل تنظیم شده که فصل اول شامل بررسی وضعیت اقلیمی و اقلیمات شهرستان شوشتر همراه با معرفی وضعیت کنونی مجموعه ساختمانی قلعه سلاسل می‌باشد، فصل دوم بررسی مدارک تاریخی قلعه سلاسل پرداخته شده و در فصل سوم خلاصه‌ای از پژوهشهای باستان‌شناسی قلعه سلاسل اشاره شده است، فصل چهارم بررسی و تطبیق مدارک تاریخی با شواهد باستان‌شناسی قلعه می‌باشد و فصل پنجم نیز شامل نتیجه‌گیری و پیشنهادات است.